

de zomer van 1940 en het stellig niet geheel los kan worden gezien van de toen nog bestaande onduidelijkheden in de doelstelling van de oorlogvoering' (wij lezen liever: 'niet los van het toen heersend *defaitisme*'), 'hebben in de overwegingen daaromtrent in het kabinet ook andere aspecten een rol gespeeld, waarbij de wens als zelfstandige regering op eigen territorium gevestigd te zijn, wel als het belangrijkste kan worden beschouwd' (hier laat de commissie het wantrouwen jegens Engeland en de angst voor Duitse bommen onvermeld). 'Tenslotte heeft het daartegenover staande argument, dat men zich niet op deze wijze uit het centrum van de oorlogvoering, dat Londen was, behoorde te verwijderen, de doorslag gegeven' – ja, bij de koningin, maar nimmer bij een meerderheid van het kabinet!

Wanneer de commissie dan eerder geschreven heeft dat het kabinet 'in de eerste helft van juli' 'een meerderheidsbesluit' genomen heeft, 'met de stemmen van de heren Albarda, Bolkestein en van den Tempel tegen', strekkende tot verplaatsing van de gehele regering naar Indië¹, dan constateren wij nu dat deze mededeling onjuist is: er waren bij de eerste stemming op 26 juni vier tegenstemmers: Albarda, Bolkestein, van den Tempel en Gerbrandy, en dezen hebben bij de tweede stemming terwille van de kabinetseenheid hun verzet opgegeven, waarbij, gelijk reeds vermeld, bij Gerbrandy en wellicht ook bij de overige drie de verwachting dat de koningin zou weigeren te vertrekken (waarmee het gehele plan verviel), een rol gespeeld kan hebben. Wij willen de Enquêtecommissie van die onjuistheid geen verwijt maken: zij kende maar een deel van de kabinetsnotulen en achtte zich verplicht, het aandeel van de koningin aan de besluitvorming buiten beschouwing te laten. Juist de koningin evenwel is in deze zaak de centrale figuur geweest: zij heeft in de zomer van '40 de verplaatsing van de regeringszetel naar Bandoeng (een verplaatsing die ernstige schade zou hebben toegebracht aan de nationale zaak) voorkomen.

Dat het kabinet als geheel toen zijn voornemen liet varen, was, gegeven haar weigering om de noodzakelijke medewerking te verlenen, niet opmerkelijk. Hoogst opmerkelijk achten wij het evenwel dat, nadat zich op 11 juli slechts drie ministers (Gerbrandy, van Boeyen en van Kleffens) uitgesproken hadden ten gunste van een splitsing van het kabinet, zodanige splitsing, nadat niet meer gebeurd was dan dat de koningin haar wens herhaald had, op 31 juli althans in beginsel door het gehele kabinet aanvaard werd, ook door de zeven tegenstemmers van 11 juli. Kon de koningin hier een andere conclusie aan verbinden dan dat zij, als zij maar volhield, haar zin kreeg?

¹ A.v.